

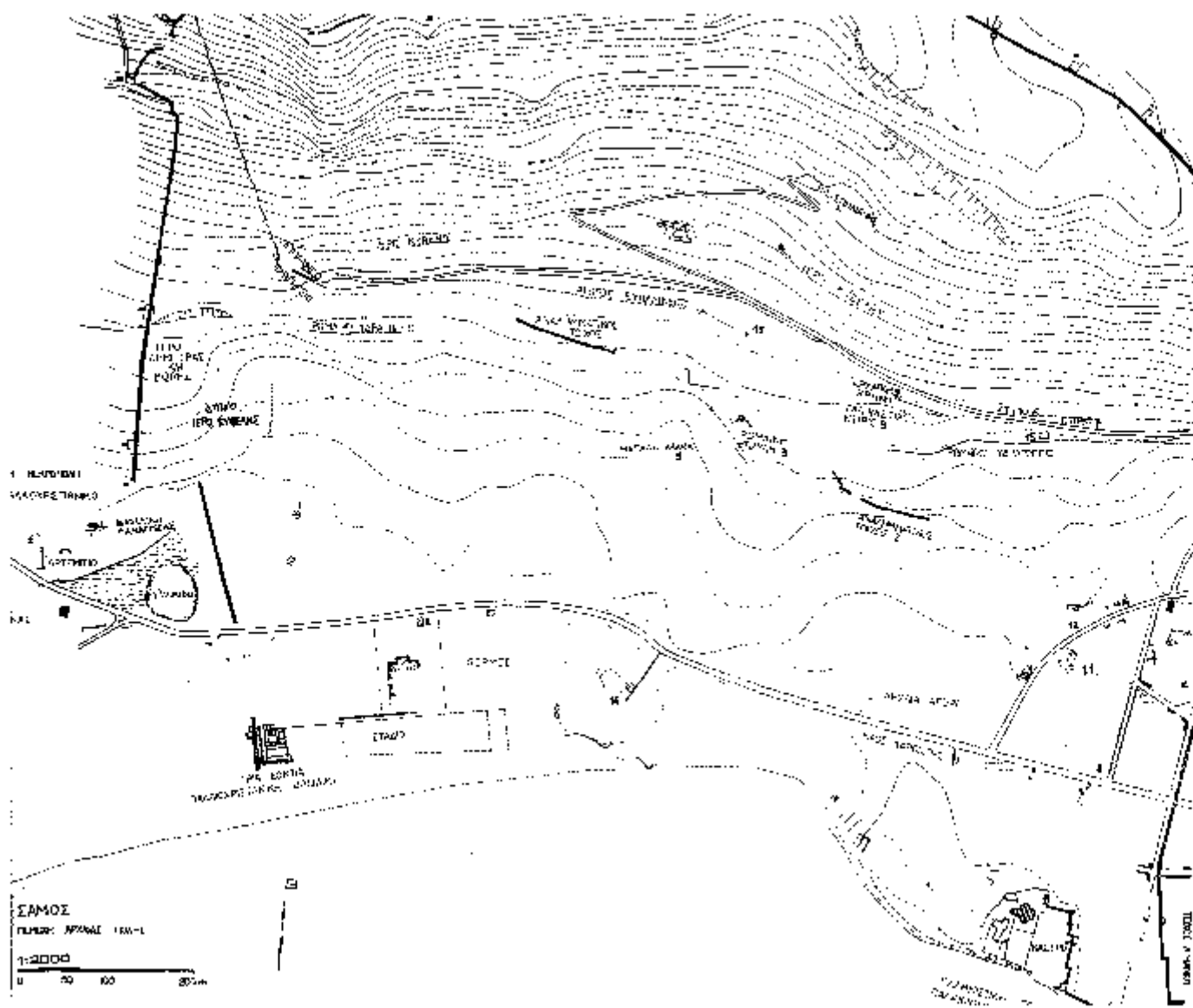
Η ανακάλυψη των ιερών της Κυβέλης στη Σάμο (Βασιλική Γιαννούλη, Αρχαιολόγος)

/ [Πεμπτούσια](#)

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=30221>]

Το 1979 ανακαλύφθηκε εξ άλλου, αμέσως έξω από το δυτικό σκέλος του τείχους, το γνωστό από την διήγηση του Ηροδότου ιερό της Αρτέμιδος, το οποίο ο ανασκαφέας χρονολογεί στους προπολυκράτειους χρόνους (σχέδ. 1). Με το ιερό αυτό συμπληρώνεται η περιορισμένη οπωσδήποτε εικόνα που έχουμε για τα ιερά της κάτω πόλης και που ελπίζουμε να ολοκληρωθεί με συμπληρωματικές έρευνες στο μέλλον. Ένα από τα σημαντικά στοιχεία που ήλθαν στο φως κατά την ανασκαφή του Αρτεμισίου, είναι η ανακάλυψη πλακόστρωτης οδού, η οποία οδηγούσε στις Ν.Δ. παρυφές της άνω πόλης και στα ιερά που υπάρχουν στην ίδια με το Αρτεμίσιο περιοχή, αμέσως προς Β. του.

Τοπογραφικό των ανασκαφών των ιερών της θεάς Κυβέλης στη Σάμο.

Θα πρέπει εξ αρχής να διευκρινισθεί ότι η περιοχή όπου αναπτυσσόταν στην αρχαιότητα η άνω πόλη της αρχαίας Σάμου, προς Β. του σημερινού οικισμού, παραμένει άσκαφη στο μεγαλύτερο μέρος της, επειδή εντάσσεται σε αδόμητη ζώνη προστασίας και ως εκ τούτου δεν υπήρχε ανάγκη να γίνουν σωστικές ανασκαφές. Από τα ιερά, που ασφαλώς υπήρχαν στην περιοχή της, δυο είναι μέχρι στιγμής γνωστά, ενώ πρόσφατα ευρήματα συνηγορούν για την πιθανότητα ύπαρξης και άλλων, όπως είναι φυσικά αναμενόμενο.

Ένα απ' αυτά θα πρέπει να αναζητηθεί στην θέση του μεγάλου κτιριακού συγκροτήματος «ανακτορικού» τύπου (σχέδ. 1, αρ. 8), το οποίο δεσπόζει στο μέσον περίπου της άνω πόλης³, όπου αποκαλύφθηκε τετράπλευρη κατασκευή, με χαμηλό λίθινο πλαίσιο και δάπεδο στρωμένο με ακανόνιστα πελεκημένες λίθινες πλάκες. Η κατασκευή, αν και μικρότερη σε μέγεθος, παραπέμπει αμέσως στα

γνωστά και συνήθη αναθηματικά βάθρα της αρχαϊκής περιόδου, που αφθονούν στο Ηραίο της Σάμου. Είναι προφανές ότι το θεμέλιο αυτό, σε σχέση μάλιστα με τα υπόλοιπα αρχαϊκά λείψανα που βρέθηκαν στον χώρο, αφήνει ανοικτή την πιθανότητα εντοπισμού ενός ακόμη ιερού ή κάποιου σημαντικού δημόσιου οικοδομήματος των αρχαϊκών χρόνων στην άνω πόλη.

Στο δυτικό άκρο της άνω πόλης, γνωστό είναι το Θεσμοφόριο των κλασικών χρόνων (ιερό της Δήμητρας και της Κόρης), που ανακαλύφθηκε το 1976 σε μικρή απόσταση ανατολικά από το δυτικό σκέλος του τείχους (σχέδ. 1). Μολονότι δεν έχει ακόμα μελετηθεί, η ταύτισή του θεωρείται βέβαιη, εκτός των άλλων και από τα πολυάριθμα ειδώλια του τύπου των «υδριαφόρων», που κατέχουν σημαντικό μέρος των πλούσιων αφιερωμάτων του ιερού.

Τα υπαίθρια ιερά της Μητέρας-θεάς Κυβέλης

Ήδη από τέλη του 19ου αι., ήταν γνωστό ότι οι δυτικές και βόρειες παρυφές της άνω πόλης της αρχαίας Σάμου ορίζονταν κατά μεγάλο μέρος τους από συστάδες κογχών λαξευμένες στο φυσικό βραχισμό, οι οποίες ταυτίστηκαν ορθά ως υπαίθρια ιερά, αφιερωμένα στην Μητέρα-θεά Κυβέλη. Αναφορά σ' αυτά γίνεται για πρώτη φορά το 1898 από τον J. Böhlau, ανασκαφέα της εκτεταμένης δυτικής νεκρόπολης. Μόλις το 1975 όμως έγινε από τον R. Felsch μια πρώτη προσπάθεια καταγραφής, σχεδίασης και φωτογράφισης αρκετά μεγάλου αριθμού κογχών κυρίως στα βόρεια ιερά, όσο μπορούσε να επιτρέψει η πυκνή φυσική βλάστηση που καλύπτει το βουνό και κάνει δυσχερή ακόμα και σήμερα την έρευνα⁴.

Εικόνα 7

Τα όρια μεταξύ του πολεοδομικού ιστού και της περιοχής των ιερών καθορίζει μέχρι και σήμερα ο επαρχιακός δρόμος, που οδηγεί από το Πυθαγόρειο στο Ευπαλίνειο, ακολουθώντας ασφαλώς την πορεία κάποιου αρχαίου προδρόμου του, ο οποίος εκμεταλλεύθηκε σωστά τον σαφή διαχωρισμό μεταξύ του βόρειου απότομου, πρανούς από γκρίζο σκληρό ασβεστόλιθο και του νότιου, που σχηματίστηκε κυρίως από κατολισθήσεις λατύπης και οστράκων επάνω στο φυσικό μαλακό κοκκινόβραχο – διαχωρισμό που παρατηρείται σε όλο, σχεδόν, τον κατά μήκος άξονα της πλαγιάς του βουνού. Ακόμη περισσότερο, θα πρέπει εδώ να αναζητηθεί το βόρειο όριο της κατοικημένης περιοχής της αρχαίας πόλης, σχεδόν αμέσως μετά από το οποίο αρχίζει ο σκληρός βραχισμός με τα ιερά της Κυβέλης.

Περισσότερο γνωστές στους προηγούμενους ερευνητές φαίνεται να ήταν οι δυο μεγάλες ομάδες συστάδων κατά μήκος του οριζόντιου άξονα του βουνού της Σπηλιανής, ενώ από την τρίτη ομάδα (δυτικό ιερό), αμέσως εσωτερικά από το δυτικό σκέλος του τείχους της πόλης, μόνο σποραδικές κόγχες και λαξεύματα είχαν εντοπισθεί, τόσο από εκείνους όσο και από την υπογράφουσα κατά την προσπάθεια εντοπισμού τους, με σκοπό την ένταξη των ιερών στο τοπογραφικό της αρχαίας Σάμου. Όμως, η τελευταία μεγάλη πυρκαγιά, που έπληξε το νησί τον Ιούλιο του 2000, αποψίλωσε εντελώς τον χαμηλό λόφο επάνω από το Αρτεμίσιο, με αποτέλεσμα να έλθει στο φως ένα ακόμη εντυπωσιακό ως προς την δομή του υπαίθριο ιερό.

Η πρόσβαση στα ιερά φαίνεται ότι γινόταν από δρόμους και μονοπάτια, δυο από τους οποίους εντοπίσαμε: τον ένα στο ιερό της Αρτέμιδος, όπως είπαμε παραπάνω, και έναν ακόμα στην περιοχή της αρχαίας αγοράς, ο οποίος ξεκινούσε από τον δεύτερο κύριο οδικό άξονα της αρχαίας πόλης, που οδηγούσε στο ανατολικό τμήμα του νησιού και τον ναό του Ποσειδώνα κοντά στον πορθμό της Μυκάλης. Η ανοδική πορεία συνεχιζόταν με σκαλοπάτια λαξευμένα στο απότομο πρανές, όπως επίσης κλίμακες συνέδεαν μεταξύ τους τα διάφορα επίπεδα των ιερών.

[Συνεχίζεται]

3. Βλ. «Πεμπτουσία», τ. 1, σ. 68-77.

4. Η πρώτη παρουσίαση του συνόλου των ιερών, όπως αυτά συμπληρώθηκαν με τις πρόσφατες έρευνες, έγινε από την υπογράφουσα το 2001 σε ανακοίνωση κατά την διάρκεια συνεδρίου στην Λυών (Γαλλία), βλ. V. Yannouli, *Les sanctuaries de Cybèle à Samos*, Πρακτικά Συνεδρίου *Les cultes locaux dans les mondes grec et romain* (Lyon, Ιούνιος 2001), υπό εκτύπωση.